

به نام خدا

آسیب شناسی پیشرفت معنوی انسان از منظر قرآن و روایات

مؤلف :

زهرا مرادی پور

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۵)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

Chaponashr.ir

سرشناسه : مرادی پور، زهرا، ۱۳۶۴
عنوان و نام پدیدآور : آسیب شناسی پیشرفت معنوی انسان از منظر قرآن و روایات / مولف زهرا مرادی پور
مشخصات نشر : انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۵.
مشخصات ظاهری : ۱۸۸ ص.
شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۴۵۵-۹۶۸-۵
وضعیت فهرست نویسی : فیپا
یادداشت : کتابنامه.
موضوع : آسیب شناسی - پیشرفت معنوی انسان - منظر قرآن و روایات
رده بندی کنگره : TP ۹۸۳
رده بندی دیویی : ۵۵/۶۶۸
شماره کتابشناسی ملی : ۹۹۷۶۲۳۳
اطلاعات رکورد کتابشناسی : فیپا

نام کتاب : آسیب شناسی پیشرفت معنوی انسان از منظر قرآن و روایات

مولف : زهرا مرادی پور

ناشر : انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)

صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد : محدثه فرهمند

تیراژ : ۱۰۰۰ جلد

نوبت چاپ : اول - ۱۴۰۵

چاپ : زبرجد

قیمت : ۳۲۰۰۰۰ تومان

فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان :

<https://chaponashr.ir/ketabresan>

شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۴۵۵-۹۶۸-۵

تلفن مرکز پخش : ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵

www.chaponashr.ir

فهرست

مقدمه	۹
فصل ۱: کلیات	۱۱
انسان	۱۳
آسیب	۱۳
معنوی	۱۴
پیشرفت	۱۴
فصل ۲: بررسی رابطه پیشرفت معنوی و فعالیت اجتماعی	۱۵
پیشرفت اجتماعی در سایه پیشرفت معنوی	۱۵
اثر تربیت در اجتماع	۱۷
تعاون	۱۸
نهی از اختلاف و تشتت	۲۰
دل نبستن به دنیا	۲۲
ربا خواری	۲۵
حرمت تجسس	۲۸
حذف عوامل تباهی محیط	۳۰
پیشرفت علمی در سایه پیشرفت معنوی	۳۱
ارزش علم	۳۱
مراد از علم	۳۳
اهمیت علم در قرآن	۳۶
اهمیت علم در روایات	۳۹
برخورد قرآن با جاهل و جاهلان	۴۰

مبارزات اسلام با بی‌سوادی.....	۴۲
سخن آیت‌الله مصباح و مرحوم فلسفی.....	۴۳
سخن مرحوم فلسفی (۶):.....	۴۵
ارتباط پیشرفت معنوی و حضور سیاسی در جامعه.....	۴۶
سیاست اسلامی.....	۴۶
رابطه اخلاق و سیاست.....	۴۷
قرآن و سیاست.....	۴۸
رابطه سیاست با دین.....	۴۹
اصلاحات سیاسی حضرت علی (۷).....	۵۱
آگاهی در نظام سیاسی.....	۵۲
استقلال.....	۵۳
تتمه.....	۵۵
فصل ۳: عوامل سقوط و انحطاط اخلاقی انسان	۵۷
مقدمه‌ی بحث.....	۵۷
صعود و سقوط انسان.....	۵۷
عوامل بینشی.....	۵۹
دین‌فهمی.....	۵۹
اهمیت شناخت.....	۶۰
بینش در قرآن.....	۶۱
بینش در روایات.....	۶۳
موضع قرآن در مورد جهل.....	۶۵
موضع روایات در مورد جهل.....	۶۶
تأثیر تقوا و گناه بر معرفت.....	۶۸

آفات شناخت.....	۶۹
جهان‌شناسی.....	۷۱
معرفت به تاریخ.....	۷۲
عوامل صفاتی.....	۷۴
ریا در قرآن و روایات.....	۷۶
ریا در قرآن.....	۷۶
ریا در روایات.....	۷۸
اهمیت اخلاص در قرآن و روایات.....	۷۹
اهمیت اخلاص در قرآن.....	۷۹
اهمیت اخلاص در روایات.....	۸۰
غفلت در قرآن و روایات.....	۸۲
غفلت در قرآن.....	۸۲
غفلت در روایات.....	۸۴
ذکر در قرآن و روایات.....	۸۵
اهمیت ذکر در قرآن.....	۸۵
اهمیت ذکر در روایات.....	۸۷
حسد در قرآن و روایات.....	۸۸
حسد در قرآن.....	۸۸
حسد در روایات.....	۸۹
سوءظن در قرآن و روایات.....	۹۱
سوءظن در قرآن.....	۹۱
سوءظن در روایات.....	۹۲
غیبت از دیدگاه قرآن و روایات.....	۹۴

۹۴	غیبت در قرآن.....
۹۴	غیبت در روایات.....
۹۵	عوامل رفتاری.....
۹۶	دروغ از دیدگاه قرآن و روایات.....
۹۶	دروغ از دیدگاه قرآن.....
۹۷	دروغ از دیدگاه روایات.....
۹۸	راستگویی از دیدگاه قرآن و روایات.....
۹۸	راستگویی از دیدگاه قرآن.....
۱۰۰	راستگویی از دیدگاه روایات.....
۱۰۱	تکبر از دیدگاه قرآن و روایات.....
۱۰۱	تکبر از دیدگاه قرآن.....
۱۰۳	تکبر از دیدگاه روایات.....
۱۰۴	تواضع از دیدگاه قرآن و روایات.....
۱۰۴	اهمیت تواضع از دیدگاه قرآن.....
۱۰۵	اهمیت تواضع از دیدگاه روایات.....
۱۰۶	اسراف از دیدگاه قرآن و روایات.....
۱۰۶	اسراف از دیدگاه قرآن.....
۱۰۸	اسراف از دیدگاه روایات.....
۱۰۹	تأثیر حلال خوری و حرام خواری.....
۱۱۰	عدم توازن اخلاقی.....
۱۱۰	میانه‌روی.....
۱۱۱	حیات موزون.....
۱۱۲	اعتدال در عبادت.....

۱۱۳.....	اعتدال در جنبه مادی و معنوی.....
۱۱۵.....	اعتدال در مزاح و شوخی.....
۱۱۶.....	اعتدال در تشویق و تأدیب فرزندان.....
۱۱۷.....	اعتدال در خوردن.....
۱۱۸.....	پرورش جسم.....

فصل ۴: الگوپذیری ۱۱۹

۱۱۹.....	نقش الگو در تربیت.....
۱۱۹.....	از دیدگاه قرآن.....
۱۲۱.....	اسوه‌دهی از سیره پیامبران و زنان برتر.....
۱۲۲.....	ادریس و اسماعیل.....
۱۲۳.....	شعیب و یوسف.....
۱۲۶.....	آسیه و مریم.....
۱۲۷.....	حضرت مریم (۳).....
۱۲۷.....	اهل بیت.....
۱۲۹.....	تشویق به اسوه‌پذیری از مؤمنان صالح.....
۱۳۰.....	توصیه به مؤمنان برای اسوه شدن.....
۱۳۱.....	الگوسازی در قالب داستان و تمثیل.....
۱۳۵.....	از دیدگاه آراء دانشمندان دین.....
۱۳۵.....	دیدگاه آیت‌الله مصباح در مورد نقش الگو در تربیت.....
۱۳۵.....	دیدگاه سید محمدباقر حجتی.....
۱۳۶.....	دیدگاه آیت‌الله مکارم.....
۱۳۶.....	دیدگاه جواد محدثی.....
۱۳۷.....	نحوه تعامل با الگوهای تربیتی.....

۱۳۷.....	مجالست.....
۱۳۹.....	مجالست از دیدگاه حدیث.....
۱۴۱.....	مجالست از دیدگاه آراء دانشمندان دین.....
۱۴۱.....	دیدگاه آیت الله مکارم شیرازی.....
۱۴۲.....	مطالعه.....
۱۴۳.....	آسیب شناسی الگوپذیری.....
۱۴۳.....	خطاها در اسوه پذیری.....
۱۴۳.....	اشتباه در تشخیص و تعیین مصداق الگوی کامل.....
۱۴۴.....	اشتباه در تشخیص حد و مرز الگوپذیری.....
۱۴۵.....	آفت های اسوه پذیری.....
۱۴۵.....	الگوپذیری مطلق از آباء و اجداد.....
۱۴۷.....	الگوپذیری از اکثریت.....
۱۴۸.....	تأثیرپذیری از موانع هدایت در جامعه.....
۱۵۰.....	روش اصلاح اسوه پذیری.....
۱۵۱.....	بالا رفتن سطح ایمان و معرفت.....
۱۵۳.....	هجرت.....
۱۵۷.....	فصل ۵: نتیجه گیری و راهکارها
۱۵۷.....	نتیجه گیری.....
۱۵۹.....	راهکارها.....
۱۶۳.....	فهرست منابع
۱۷۴.....	فهرست آیات
۱۸۳.....	فهرست روایات

مقدمه

یکی از امیال ریشه‌دار در نهاد هر انسانی، میل به کمال است؛ و در نیل به این هدف، به اسباب گوناگون متوسل می‌شود. از جمله ابزار متعالی، کتاب‌های دانشمندان اخلاقی، کتاب آسمانی و رجوع به منابع روایی ولی با توجه به اینکه دستیابی به کنه دستورات شرع با توجه به سطح بینش و آگاهی افراد متفاوت می‌شود، لذا در این مسیر با مشکلاتی مواجه می‌شود که رفع آن اجتناب‌ناپذیر است. بنابراین یک آسیب‌شناسی جدی، علمی و ریشه‌دار در این زمینه ضروری می‌نماید.

این تحقیق تحت عنوان «آسیب‌شناسی پیشرفت معنوی انسان از دیدگاه قرآن و روایات» تلاشی در زمینه‌ی روشنگری در راستای تعالی معنوی انسان است. «پیشرفت معنوی» یک انگیزه، تفکر و عزم جدی و مقدسی است که وابسته به لوازم مورد نیاز است که مهم‌ترین آن قرآن و روایات می‌باشد و این خود نیاز به عزمی دیگر دارد که تحت عنوان «بصیرت»، «علم» و «بینش» مطرح می‌شود؛ به بیانی انسان باید علم بهره‌گیری از آیات و روایات را داشته باشد تا قدرت تحلیل و بررسی موشکافانه و درک عمیق مسایل را پیدا کند. در انجام هر یک از فرایض و اعمال، آسیب‌ها و خطرات جدی وجود دارد که با شناسایی و گذر عالمانه می‌توان به سرچشمه تعالی دست پیدا کرد. چرا که انسان موجودی است دو بعدی، جسمی و روحی؛ و هر کدام نیازهای خاص خود را می‌طلبد. نیازهای جسمی و مادی از یک طرف اجتناب‌ناپذیرند و تعالی و پیشرفت و تکامل روحی از طرف دیگر، که البته تعالی انسان وابسته به آن است؛ بنابراین انسان الهی باید نیازهای جسمی خود را نیز در مسیر تکامل روحی قرار دهد به گونه‌ای که تعارض پیش نیاید؛ به عنوان مثال سیاست او، نظام خانوادگی او، موقعیت فردی و اجتماعی او، رشته تحصیلی او و در هر زمینه‌ای که باشد، باید صبغی الهی داشته باشد تا به حرکت معنوی او سرعت ببخشد و تمامی این مسئولیت‌ها نیاز به آگاهی و تخصص دینی ویژه‌ای دارد.

در این تحقیق سعی شده به بهترین شکل ممکن به روشی عملی و قانونمند مسئله پیشرفت معنوی مطرح شود. بی‌شک کسی که در این راه گام برمی‌دارد با تعمق

کافی در نکات مطرح شده به راه‌های مناسب جهت نیل به اهداف معنوی دست پیدا خواهد کرد و با شناسایی آفات و آسیب‌ها از سقوط احتمالی و قطعی مصون می‌ماند که البته در صورت نیاز به مطالب بیشتر باید به منبع مورد استفاده مراجعه شود. و هدف اصلی از تنظیم تحقیق این بوده است چرا که بنا به آموزه‌های شرع یکی از وظایف اصلی مؤمنین شناسایی و شناساندن راه‌های نیل به کمال معنوی است؛ چرا که مؤمنین در مجموعه نظام اسلامی، به منزله اعضای یک پیکرند و امر و به معروف و نهی از منکر یکی از مقومات اصلی وجودی آن‌هاست.

بارقه‌ی تنظیم این تحقیق به خواست خداوند در ضمن تفسیر آیات نورانی وحی توسط یکی از اساتید گرانقدرم ایجاد شد که البته با توجه به احساس وظیفه یعنی در قبال تنظیم رساله‌ای در این زمینه به دنبال عنوان مناسب می‌گشتم که آن هم توسط خود ایشان مطرح گردید.^۱ سپس با تحقیق و تفحص فشرده در جستجوی کتاب‌های تفسیری و اخلاق در هر زمانی و مکانی و همچنین نرم‌افزارها و سایت‌های مرتبط در این زمینه، سعی در چینه‌بندی بهترین و مفیدترین و به‌روزترین مطالب بوده‌ام.

شیوه‌ام در تنظیم این تحقیق در درجه اول اختصارگویی مفید بوده و از طولانی‌شدن بی‌دلیل مطالب و تفصیل آن خودداری کرده و مبادرت به ذکر نکته و مفهوم اصلی کرده‌ام. حتی در شاهد آوردن آیات قرآن به چند آیه استشهاد کرده‌ام.

دیگر اینکه به دلیل حجم احادیث و سهولت در درک بیشتر مطالب، از ذکر عربی احادیث خودداری و ترجمه فارسی آن‌ها را ذکر کرده‌ام.

و در ترجمه آیات از ترجمه آیت‌الله مکارم شیرازی استفاده نموده‌ام. همچنین مطالب نقل‌قول شده از منابع را با علامت گیومه مشخص کرده‌ام و نظرات خودم را بدون علامت و نشانه خاص و در متن آورده‌ام.

۱ منظور جناب آقای دکتر حاجی احمدی است که راهنمایی‌های ارزشمندشان عمری چراغ راه شاگردانش می‌باشد.

فصل ۱:

کلیات

اگر از لحاظ تاریخی به موضوع مورد بحث نظری بیفکنیم خواهیم دید از همان ابتدای خلقت، خداوند، پیامبران و مرشدانی برای سوق انسان به سمت معنویات ارسال نموده است و با گذشت زمان و تغییرات و تحولات زمانی و مکانی، سطح تعلیمات انبیاء متفاوت بوده است تا اینکه با بعثت رسول اکرم (۹) این سیر کامل گشته و تمامی تعلیمات مورد نیاز بشریت از ابتدا تا انتها، در قالب کتاب آسمانی قرآن به ارمغان آورده شده است. و در زمان ایشان، خود ایشان مفسر و مبین آیات قرآن بوده‌اند و تشنگان در مسیر معنویت را با تعالیم راه‌گشا سیراب می‌کرده‌اند و پس از آن، ائمه (:) بیرق هدایت بشریت را به دست گرفتند و راهنمای گمشدگان بوده‌اند و با تعلیم شاگردان فراوان در این زمینه به آن گستردگی خاص بخشیده‌اند. علما و دانشمندان واقعی دین که تمامی عمر و توان و طاقت خویش را در راه شناخت زوایای دین و آیات قرآن گذاشته‌اند، طلابه‌داران این راه و راهنمایان انسان‌ها در مسیر معنوی هستند. ایشان در طول تاریخ مستقیماً یا با پرورش شاگرد، تدوین و تنظیم کتاب و ... سنگر هدایت را خالی نگذاشته و خدمات شایانی در این زمینه ارائه کرده‌اند.

در عصر حاضر هم کتاب‌های اخلاقی گران‌سنگی توسط علمای بزرگ تدوین شده است، از جمله: کتاب‌هایی تحت عنوان انسان در اسلام از آیت‌الله مصباح و عبدالله نصری، سیمای انسان در قرآن آیت‌الله جعفر سبحانی، تفسیر انسان به انسان آیت‌الله جوادی آملی، چهل حدیث حضرت امام خمینی (۲)، نقطه‌های آغاز در اخلاق عملی آیت‌الله مهدوی کنی، فلسفه اخلاق شهید مطهری و پایان‌نامه‌هایی همچون رابطه‌ی تضعیف ارزش‌های معنوی و تقویت روحیه‌ی بزهکاری در نوجوانان و جوانان شهرستان دامغان که

گذشته از اینکه موضوع مناسب و قابل استفاده است اما به نظر می‌رسد بسیار خاص و جزئی به مسئله پرداخته شده است و شرایط جغرافیایی و مکانی در اولویت اهمیت برای نویسندگان قرار گرفته است. و بنابراین بسیاری از مطالب به تبع آن به همان‌جا مرتبط می‌شود.

در اکثر نوشته و تألیفات این مسئله به صورت محدود و از زاویه دید خاصی بررسی شده است و بسیاری از ابعاد تأثیرگذار مطرح نگردیده و در این تحقیق سعی بر آن شده که این نقص جبران گردد و از زوایای گوناگون پیشرفت معنوی تحلیل و بررسی گردد. همچون تأثیر عوامل بینشی، صفاتی، رفتاری رابطه سیاست و اخلاق، پیشرفت اجتماعی و ... که این خود جامعیت خاصی را به تحقیق می‌بخشد و در نتیجه زمینه‌ی رسیدن به تعالی، فهم، پیشرفت معنوی و احاطه بر جنبه‌های گوناگون آن را به همراه دارد.

با توجه به اینکه همواره انسان‌ها تمایل به مقدسات و معنویات دارند، سعی دارند با هر وسیله‌ی ممکن به تعالی و تکامل در بالاترین حد ممکن برسند و چه بسا در این مسیر دچار مشکلات و موانعی شوند که یا متوجه نخواهند شد و خیال می‌کنند راه را درست طی می‌کنند یا اینکه اشتباه خودشان را متوجه می‌شوند، اما راهکار درست و مناسب جهت رفع یا جایگزینی نمی‌یابند. بنابراین می‌طلبند افرادی در این زمینه به مطالعه، بررسی و تحقیق و پژوهش علمی در این باب بپردازند تا با دید وسیع و علمی و بصیرت دینی این مسیر را طی کنند و از انحراف و خطرات نجات یافته و راه درست را گزینش نمایند؛ بنابراین یکی از مهم‌ترین وظایف پژوهشگران دینی پرداختن به این امر است و در این تحقیق نگاه ویژه و علمی به این زاویه است.

با توجه به راهکارهای متعدد که در قرآن و سیره معصومین (:) جهت پیشرفت و تکامل معنوی انسان‌ها بیان گردیده، شناخت و تبیین و تحلیل آن‌ها و همچنین خطرات و آسیب‌هایی که تهدیدکننده جدی در این مسیرند و مانع وصول به هدف می‌شوند بسیار مهم می‌باشد، به طوری که تحقیق و بررسی جدی در این زمینه ضروری می‌نماید

و تنظیم این تحقیق با این هدف صورت گرفته و در آن سعی شده با ذکر و تبیین آیات قرآن در این زمینه و توصیف و تحلیل سخنان معصومین (:) با توجه به منابع روایی و سخنان علمای اخلاق، به بهترین نحو ممکن و با زبانی ساده و قابل فهم برای عموم، به آسیب‌ها و موانع پیشرفت معنوی و تکامل انسانی بیان گردد.

انسان

نویسنده قاموس می‌گوید: «این کلمه ۶۵ بار در قرآن مجید به کار رفته و مراد جسد ظاهری نیست چنانکه در بشر مراد است. بلکه باطن و نهاد و استعداد و انسانیت و عواطف او در نظر است».^۱

«انسان: بشر، آدمیزاد، جوهری مجرد که زنده و توانا و دانا و مختار است و از آن به نفس ناطقه یا روان تعبیر می‌شود و تعلق آن به بدن تعلق تدبیر و تصرف است».^۲

«انسان: جانوری از تیره نخستینان، از شاخه پستانداران از گونه آدم‌ها که به سبب رشد کامل مغز از دیگر جانوران ممتاز است و قدرت بیان افکار به وسیله تکلم و خط دارد و تنها جانوری است که همیشه راه می‌رود».^۳

«انسان: آدمی، مردم، بشر».^۴

آسیب

«آسیب: صدمه، الم».^۵

«آسیب: زخم، ضرب، عیب، نقص، آفت، بلا، زیان، ضرر».^۶

«آسیب: آزار، گزند، درد، رنج، صدمه، زیان، خسارت، کوب، ضربه».^۷

۱ قاموس قرآن، ج ۲، ص ۱۳۲

۲ معارف و معاریف، ج ۱، ص ۹۵۵

۳ همان، ص ۳۲۷

۴ همان، ص ۲۰۷

۵ معارف و معاریف، ج ۱، ص ۶۶

۶ فرهنگ معین، ج ۱، ص ۱۲۲

۷ فرهنگ عمید، ص ۳۱

معنوی

«معنوی: منسوب به معنی، مقابل لفظی، مقابل مادی، مقابل صوری، مقابل ظاهری».^۱

«معنوی: منسوب به معنی، آنچه منسوب به معنی است، باطنی، حقیقی».^۲

پیشرفت

«پیشرفت: پیش رفتن، پیش روی، جلو رفتن، پیروزی، ترقی».^۳

«پیشرفت: پیش رفتن، جلو رفتن، ترقی و ارتقاء».^۴

۱ معارف و معاریف، ج ۵، ص ۴۵۷

۲ همان، ص ۱۱۰۵

۳ همان، ص ۳۵۶

۴ فرهنگ معین، ج ۱، ص ۶۹۰

فصل ۲:

بررسی رابطه پیشرفت معنوی و فعالیت اجتماعی

در این فصل می‌خوانید:

۱- پیشرفت اجتماعی در سایه پیشرفت معنوی

۲- پیشرفت علمی در سایه پیشرفت معنوی

۳- ارتباط پیشرفت معنوی و حضور سیاسی در جامعه

پیشرفت اجتماعی در سایه پیشرفت معنوی

قانون باید ضمانت اجرایی داشته باشد.

با حضور انسان در عرصه‌های مختلف اجتماعی، رعایت یک سلسله قوانین و مقررات ضروری می‌شود. به این بیان که پیشبرد اهداف مدنظر که در راستای تشکیل آن جمع تأمین می‌شود، منوط به اجرای آن قوانین و رعایت انضباط در این زمینه است و این ممکن نیست مگر اینکه قانون‌گذار تمام احتیاط‌های لازم در این زمینه را اجرا کرده باشد. به عنوان مثال مجازات‌هایی را تعیین نماید که افراد جامعه در صورت عدم رعایت ضوابط و قوانین، آنان را تنبیه نماید، تا هم آن فرد یا افراد خاص مجدداً مرتکب چنین خلافی نگردند و هم افراد دیگر مشابه چنین خلافی مرتکب نگردند. اگر قانون چنین ضمانتی را نداشته باشد، عملاً به عنوان وسیله‌ای مورد تجاوز و سوء استفاده اشخاص قرار می‌گیرند که در صورت همسو بودن با مقاصد رعایت می‌شود و در صورتی که کوچک‌ترین تضادی با منافع و سودجویی‌های شخصی و گروهی داشته باشد، یا پایمال